

Zeepfabriek "De Klok"

(R.J.Slim; uit: Perfinpost nr. 57, mei 2001)

Op een zakenreis naar Duitsland kocht ene Johannes Lodewijk van Apeldoorn in 1902 een zeepoedermolen; het recept voor het maken van zeepoeder kreeg hij erbij. De molen werd overgebracht naar zijn exportslagerij aan de Nieuwstraat in Hattem en daar begon Johannes Lodewijk (J.L.) samen met zijn broer Gerrit Jan (G.J.), vijf arbeiders en een hond, die de molen moest draaien met de productie van zeepoeder.

Na het overlijden op 28-jarige leeftijd van J.L. heeft G.J. de productie voortgezet.

Het eerste product in poedervorm noemde J.L. "vetloogmeel". Zeepzieder van Apeldoorn had over zijn fabriekje te Hattem een uitspraak gedaan, die later aanleiding werd tot de naamgeving van het wasmiddel: Hier wordt zeep gemaakt, die klinkt als een klok.

De ruimte in de exportslagerij werd al snel te krap. In 1904 werd besloten om bij het station van Heerde een fabriek te bouwen. De plannen werden uitgevoerd door Gert Jan van Apeldoorn.

In 1907 werd het zeepoeder met de naam Sneeuwwit op de markt gebracht, waarvoor een eerste verbouwing van de fabriek nodig was. Sneeuwwit zou een groot en langdurig succes beschoren zijn.

Boven het hoogste punt van de Fabriek stond jaren lang de tekst: "Poederzeep Sneeuwwit".

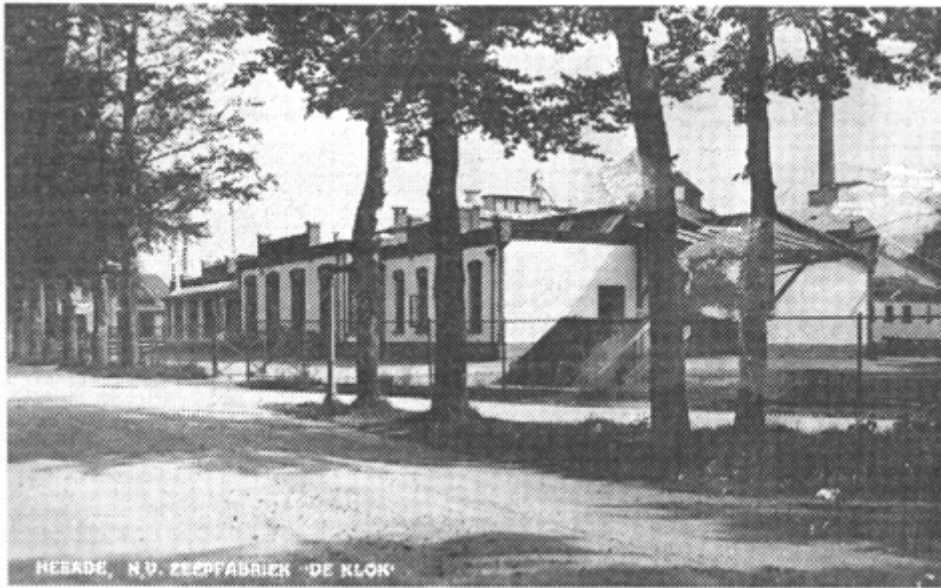
Door G.J. en A.G., een halfbroer van G.J. die ook voor de onderneming ging werken en reiziger werd, werd op 3 april 1909 een vennootschap onder firma aangegaan: de Fa. J.L. van Apeldoorn Hzn. In 1907 werd het gebouw al uitgebreid en in 1913 werd een nieuw fabrieksterrein met een grote stoommachine (de hond zal inmiddels wel zijn overleden) gebouwd.

Afb.1 Voorbeeld van een advertentie van "De Klok" ca. 1920

Een verdere uitbreiding, o.a. met een nieuw kantoor vond in 1917 plaats. Inmiddels was ook J.P. van Apeldoorn op de fabriek werkzaam, hij begon als zeepzieder en ging later toezicht houden op de verpakkingafdeling. Aanvankelijk werd alleen zeepoeder gemaakt, maar aan het einde van de eerste wereldoorlog kwam een Duitse zeepzieder, die in Wapenveld in een interneringskamp zat, eens op "De Klok" kijken en heeft toen aan de van Apeldoorns de fabricage van harde zeep (klokzeep) geleerd.

Na de eerste wereldoorlog is men begonnen met het geven van cadeaus. Hierover werd door een krant in 1933 geschreven: "Er zullen weinig fabrikanten in ons land zijn die zoo goed de volkpsyche aanvoelen als de eigenaars van de zeepfabriek "De Klok". Er waren niet alleen bonnen voor waardevolle geschenken, maar men organiseerde kinderavonden, er waren puzzels, stripverhalen (van Pietje Snoet), gedichtjes (over Modderstad), fraaie advertenties en verrassingen in pakken zeep. Naast de hoofdproducten Sneeuwwit en Klokzeep introduceerde men nevenmerken met wervende namen als Boen Blank, Vrouwenvreugde, Zilverblank en Klokoline.

Afb. Prentbriefkaart van De Klok omstreeks 1928

Tijdens de eerste wereldoorlog ging het slecht met de fabriek. Er konden nauwelijks grondstoffen worden geïmporteerd en het bedrijf lag soms lang stil. Vanaf 1919 kon de stijgende lijn weer worden voortgezet.

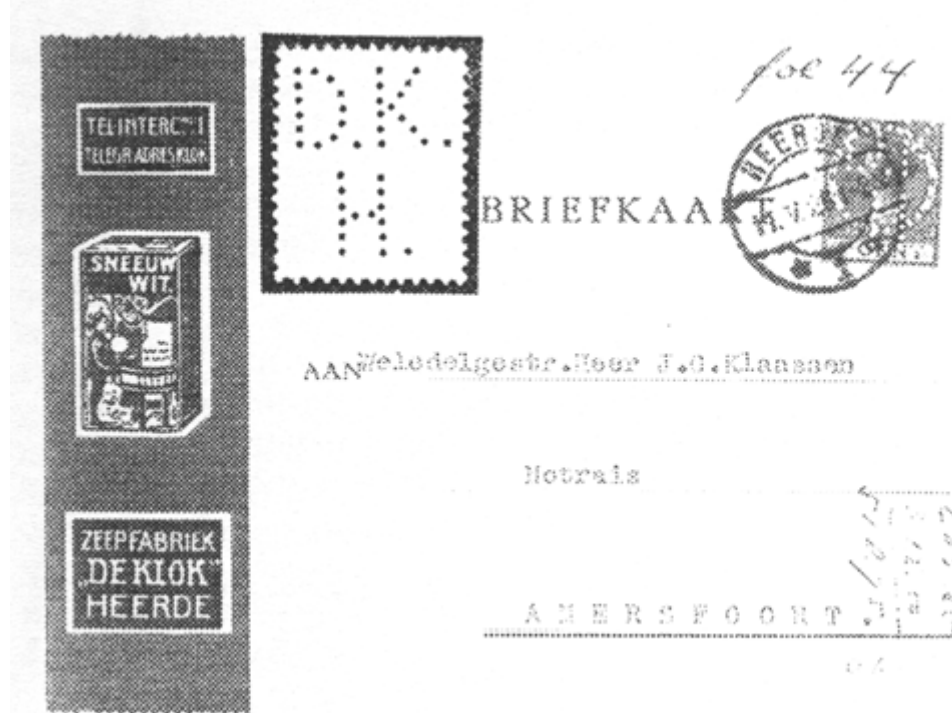
Op 12 februari 1921 werd de vennootschap onder firma omgezet in een naamloze vennootschap: de N.V. Zeepfabriek: "De Klok", v/h Fa. J.L. van Apeldoorn Hzn. Het benodigde kapitaal werd ingebracht door G.J. en A.G. (ieder 43,5 %) en door J.P. (de resterende 13 %).

Er vonden voortdurend uitbreidingen plaats, de fabriek kreeg een eigen spooraansluiting en er was in de jaren twintig en dertig een opvallend moderne manier van reclame maken.

Geheel rechts een afbeelding van een pakje zeeppoeier Sneeuw Wit, waarmee "De Klok" zijn bekendheid heeft verworven.

Voor Heerde kreeg De Klok een steeds grotere betekenis als werkgever. In 1941 was er een gebouwencomplex van bijna 1 hectare en er waren bijna 200 werknemers in dienst. Tijdens de tweede wereldoorlog is een groot deel van het complex door brand verwoest.

Afb. van een poststuk met perfin D.K./H. met links reclametekst. (collectie A. Wijkhuis)

Van grote betekenis voor het bedrijf was gedurende een periode van veertig jaar de inbreng van J. P. Van Apeldoorn.

In 1952 introduceerde Unilever het eerste synthetische wasmiddel op de Nederlandse markt, genaamd Omo (de opkomst van de wasmachine). De Klok stond op achterstand en kon in deze markt aanvankelijk niet mee.

In snel tempo werd de achterstand weer ingehaald en in de zestiger jaren introduceerde De Klok het eerste fosfaatarme wasmiddel in Nederland: Klok Hagelwit.

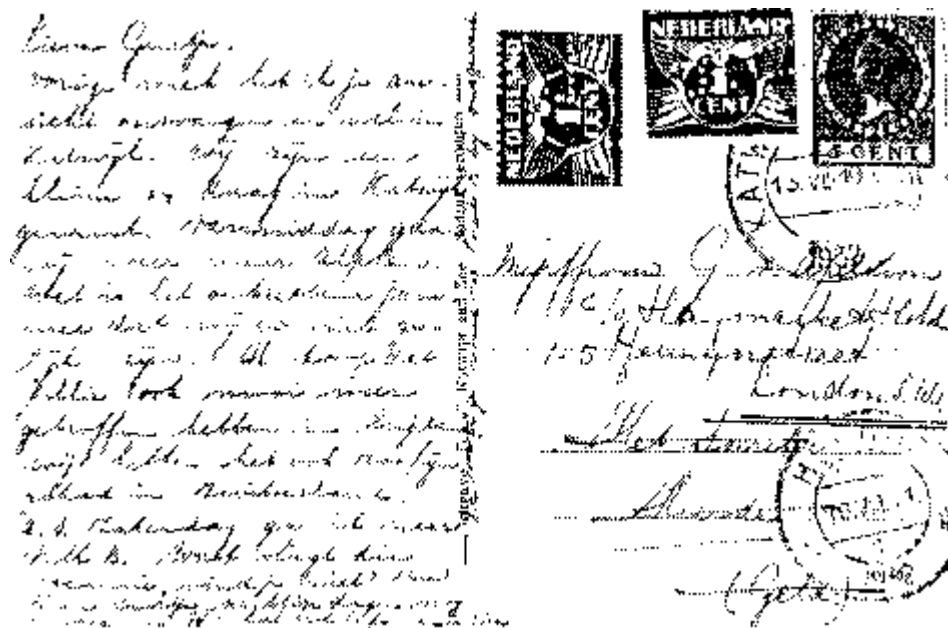
Tot 1969 bleef De Klok in handen van de familie van Apeldoorn, in dat jaar werd J. Douma te Oosterhout de nieuwe eigenaar.

Verdere perfectionering leidde in 1969 tot de introductie van het eerste fosfaatvrije wasmiddel Klok C5 (op basis van citraat). De stormachtige ontwikkeling, die hiervan verwacht werd bleef uit en de laatste jaren van de periode Douma waren min of meer kritiek. Door een wisseling van eigenaars en directie kon in 1979 een nieuwe start worden gemaakt.

Het fosfaatvrije wasmiddel, dat kennelijk zijn tijd vooruit was geweest, bleek nu wel aan te slaan. Een goede greep werd gedaan met de productie van wasmiddelen voor winkelketens met eigen merken, de zgn. Private labels. In september 1992 werd De Klok een zelfstandige dochteronderneming van Dalli Werk Wäsche- und Körperpflege GmbH in Stolberg. Van exportactiviteiten was niet of nauwelijks sprake.

Een merkwaardige kaart

In mijn verzameling perfins van Nederland zit al vele jaren een prentbriefkaart gefrankeerd met een 5 cent type Veth en bijgefrankeerd met twee zegels, type vliegende duif en beide geperforeerd met de perfin D.K./H. Zie afb. 2.

Afb. 2 Prentbriefkaart met de bijgefrankeerde perfins D.K./H.

De bewuste prentbriefkaart is verzonden uit Katwijk op 15 juli 1932 en gericht aan Mevrouw G. van Apeldoorn, Het Soerel te Heerde. De 5 cent type Veth is gezien de kaart, welke is beschreven, het juiste tarief. De kaart is daarna verzonden naar Londen, waarvoor twee en een halve cent moest worden bijgeplakt. De kaart is rechtsonder afgestempeld te Heerde op 16 juli 1932. De grote vraag was steeds hoe twee geperforeerde zegels op deze kaart zijn terecht gekomen en hoe kon men aan deze perfins komen? Bij het lezen van enkele publicaties over de geschiedenis van de zeepfabriek De Klok kwam hierop het antwoord.

De bewuste mevrouw G. van Apeldoorn was de dochter van A.G. van Apeldoorn, die op "Het Soerel" heeft gewoond (voor kenners van Heerde is daar momenteel de supermarkt van De Boer gevestigd).

De bewuste kaart, gericht aan mej. Van Apeldoorn, is op 15 juli in Heerde aangekomen. Mej. Van Apeldoorn was op dat moment op vakantie in Londen. De kaart is bijgefrankeerd met zegels afkomstig uit de postzegelkas van De Klok en vermoedelijk door A.G. van Apeldoorn "meegenomen". En wij maar denken, dat alleen de jongste bediende of het overige personeel een greep in de postzegelkas deed!!! Helaas zijn de betreffende zegels niet afgestempeld.

Alweer een bewijs hoe een aanvankelijk nietszeggende kaart toch een stukje geschiedenis in zich herbergt.

Mijn dank gaat uit naar dhr. A. Wijkhuis, die door het beschikbaar stellen van diverse publicaties over De Klok mij het mogelijk heeft gemaakt de geschiedenis van deze firma een klein beetje te ontrafelen.